

राजस्थान-लोकसेवा-आयोगः, अजयमेरुः

संस्कृतशिक्षाविभागीय-प्राध्यापक(विद्यालय)पद-परीक्षा-पाठ्यक्रमः

द्वितीय-प्रश्नपत्रम्

न्यायदर्शनम्

प्रथमो भागः (वरिष्ठोपाध्यायस्तरीयः)

1. भारतीयदर्शनस्य लक्षणं प्रयोजनं स्वरूपं च ।
2. आस्तिक-नास्तिक भारतीयदर्शनानां सामान्यः परिचयः ।
3. तर्कसङ्ग्रहः— अन्नभट्टकृतः—सप्तपदार्थाः, नवद्रव्याणि, चतुर्विंशतिगुणाः, कर्माणि, सामान्यः, विशेषः, समवायाभावौ इत्यनयोः भेदोपभेदसहितानि लक्षणानि सम्पूर्णं प्रमाणप्रकरणं च ।
4. तर्कभाषा — केशवमिश्रप्रणीता — अनुबन्धचतुष्टयः, पदार्थोद्देशः, प्रमाणपदार्थः, प्रत्यक्षानुमानोपमानशब्दप्रमाणानि, अर्थापत्ति-अभावनिरूपणम्, प्रामाण्यवादः, प्रमेयपदार्थश्च ।

द्वितीयो भागः (शास्त्रिस्तरीयः)

1. न्यायदर्शनम्— (प्रथमोध्यायः) — वात्स्यायनभाष्यसहितम् — अभिधेयप्रयोजनसम्बन्धः, प्रमाणलक्षणम्, प्रमेयलक्षणम्, न्यायपूर्वाङ्गलक्षणम्, न्यायाश्रयसिद्धान्तलक्षणम्, न्यायप्रकरणम्, कथालक्षणम्, हेत्वाभासलक्षणम्, छललक्षणम्, पुरुषाशक्तिर्लिंगदोषसामान्यलक्षणम् ।
2. माथुरी पंचलक्षणी — व्याप्तिपंचकस्य लक्षणं स्वरूपं च ।
3. न्यायसिद्धान्तमुक्तावली — पदार्थानां साधर्म्यनिरूपणम्, आत्मत्वजातिनिरूपणम्, विभिन्नदार्शनिकमतानां खण्डनम्, आत्मप्रमाणनिरूपणम्, षड्विधसन्निकर्षनिरूपणम्, हेत्वाभासनिरूपणम्, शब्दबोधनिरूपणम्, शब्दोपमानप्रामाण्यव्यवस्थापनम्, अर्थापत्तेः प्रमाणान्तरत्वनिरासः, अदृष्टनिरूपणम् ।

तृतीयो भागः (आचार्यस्तरीयः)

1. न्यायकुसुमाञ्जलिः

ईश्वरबाधकविप्रतिपत्तिनां खण्डनं तत्सिद्धिश्चेति ।

2. पाश्चात्यदर्शनस्य सामान्यज्ञानम्

सुकरात-प्लेटो-अरस्तु-देकार्त-लॉक-हीगल-एतेषां दार्शनिकसिद्धान्तानां सामान्यपरिचयः ।

3. वैशेषिकसूत्रोपस्कारः —

धर्मलक्षणम्, कार्यकारणभावविचारः, गुणानां स्वाभाविकत्वप्रदर्शनम्, नित्यत्वस्वरूपनिरूपणम् ।

चतुर्थो भागः (शैक्षिकमनोविज्ञानम्, शिक्षाशास्त्रम्, शिक्षणाधिगमसामग्री, संगणकसूचनायाः तकनीकी सूचनाधिगमे उपयोगः)

1. शिक्षणाधिगमे मनोविज्ञानमहत्त्वम् –

- अधिगमकर्ता ।
- शिक्षकः ।
- शिक्षणाधिगमप्रक्रिया ।
- विद्यालयप्रभावशीलता ।

2. अधिगमकर्तृविकासः (किशोराधिगमकर्तरि)

- संज्ञानात्मकः, शारीरिकः, सामाजिकसंवेगात्मकः एवं नैतिकविकासस्य प्रतिमानः (Patterns) एवं वैशिष्ट्यं च (characteristics)

3. शिक्षणाधिगमः

- उच्चमाध्यमिकविद्यालयेषु विद्यार्थिनां कृते व्यवहारवादि-संज्ञानवादि-निर्मितिवादि (constructivist) सम्प्रत्ययाः, अधिगमसिद्धान्तः तन्निहितार्थाश्च ।
- किशोराधिगमकर्तुः अधिगमकर्तुश्च अधिगमविशेषताः एवम् एषां शिक्षणाय निहितार्थाः ।

4. किशोराधिगमकर्तृप्रबंधनम्

- मानसिक-स्वास्थ्यम् एवं समायोजनसमस्यानां सम्प्रत्ययः ।
- किशोर-मानसिकस्वास्थ्यस्य संवेगात्मिका बुद्धिः तन्निहितार्थाश्च ।
- किशोर-मानसिकस्वास्थ्यप्रोत्साहनाय मार्गदर्शक-प्रविधीनामुपयोगः ।

5. किशोराधिगमकर्त्रे अनुदेशनात्मक-व्यूहरचनाः :

- सम्प्रेषणकौशलम् तदुपयोगश्च ।
- शिक्षणाविधौ शिक्षणाधिगम-सामग्रीणामायोजनम् एवमुपयोगश्च ।
- शिक्षण –प्रतिमानाग्रिमसंघटनम्, वैज्ञानिकपृच्छा (enquiry), सूचना, प्रक्रम (processing) सहकारी-अधिगमश्च (cooperative).
- शिक्षणाधारित निर्मितिवासिद्धान्ताः (constructivist principles)

6. सूचना सम्प्रेषणतकनीकी-शिक्षाशास्त्रसमाकलनं च -

- सूचनासम्प्रेषणतकनीकी (ICT) सम्प्रत्ययः ।
- हार्डवेयर (hardware) एवं सॉफ्टवेयर (software) एतयोः सम्प्रत्ययः ।
- प्रणाली-उपगमानुदेशनम् ।
- संगणकसहायताप्राप्ताधिगमः (CAL)
- संगणकसहायताप्राप्तानुदेशनम् (CAI)
आई.सी.टी. शिक्षाशास्त्रसमाकलनानां प्रभावितकारकाः ।

Paper – II Subject Concerned

Duration : 3 Hour

S.No.	Subject	No. of Questions	Total Marks
1	Knowledge of Subject Concerned : Senior Secondary Level	55	110
2	Knowledge of Subject Concerned : Graduation Level	55	110
3	Knowledge of Subject Concerned : Post Graduation Level	10	20
4	Educational Psychology, Pedagogy, Teaching Learning Material, Use of Computers and Information Technology in Teaching Learning.	30	60
Total		150	300
Note : 1 All the question in the Paper shall be Multiple Choice Type Question. 2 Negative marking shall be applicable in the evaluation of answers. For every wrong answer one-third of the marks prescribed for that particular question shall be deducted. Explanation : Wrong answer shall mean an incorrect answer or multiple answer.			